

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

Природничо-географічний факультет

Кафедра загальної та регіональної географії

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Декан природничо-географічного факультету

Г.Я.Касьяненко

« 30 » _____ серпня 2018 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Музєєзнавство

галузь знань 10 Природничі науки
спеціальність 106 Географія
Освітньо-професійна програма Географія
Мова навчання українська

Погоджено науково-методичною комісією природничо-географічного факультету

« 30 » _____ серпня 2018 р.

Голова _____
(Міронєць Л.П., к.пед.н, доцент)

Розробник: Данильченко Олена Сергіївна кандидат географічних наук

Робоча програма розглянута на засіданні кафедри загальної та регіональної географії

Протокол № 1 від “ 30 ” серпня 2018 р.

Завідувач кафедри
загальної та регіональної географії

Корнус О.Г., к.г.н., доцент

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
		денна форма навчання
Кількість кредитів – 7	бакалавр	Вибіркова
		Рік підготовки:
2-й		
Семестр		
4-й		
Лекції		
54 год.		
Практичні, семінарські		
54 год.		
Лабораторні		
-		
Самостійна робота		
98 год.		
Консультації		
4 год.		
		Вид контролю: залік
Загальна кількість годин - 210		

1. Мета вивчення навчальної дисципліни

Мета навчальної дисципліни полягає у вивченні всіх існуючих форм, видів та напрямків роботи музеїв, принципів створення музейної експозиції, методики підбору експозиційного матеріалу, художнього оформлення музейних експозицій. Головні завдання навчальної дисципліни: ознайомити студентів із основними етапами розвитку музеєзнавства в Україні; зорієнтувати майбутніх спеціалістів щодо основних напрямків музейної діяльності; з'ясувати основні принципи побудови музейної експозиції; сприяти вихованню у студентів традиції відвідування музеїв із пізнавальною та професійною ціллю; ознайомити з найбільш відомими музеями світу.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати:

- суть музейної експозиції, основні методи побудови експозицій, що таке експонат і експозиційні матеріали;
- методику та основні етапи створення музейних експозицій, методи створення експозицій в основних профільних групах музеїв;
- класифікацію музеїв за різними критеріями;
- основні напрямки культурно-освітньої роботи музеїв – підготовку і проведення музейних екскурсій, інші базові форми цієї роботи, взаємодії музею і школи, дослідження музейної аудиторії;
- найбільш відомі музеї світу;

вміти:

- опрацьовуючи тематичну літературу, самостійно збагачувати свій науковий та творчий потенціал, застосовувати прогресивні та раціонально виважені методи оволодіння знаннями;
- орієнтуватись у науковій та періодичній музеєзнавчій літературі із актуальних проблем дисципліни, відбирати з цієї інформації найголовніше, вміти систематизувати її;

- працювати з науково-методичними посібниками;
- оперувати основними поняттями музеєзнавства;
- порівнювати та аналізувати основні тенденції розвитку музейних закладів світу і України;
- працювати у складі групи над створенням музейної екскурсії;
- організувати міні-виставковий проект;
- застосовувати основні принципи музейної справи під час дослідження діяльності музейних закладів.

2. Критерії оцінювання результатів навчання

Шкала ЄКТС	Критерії оцінювання навчальних досягнень студента
А	виставляється за глибокі знання навчального матеріалу, що міститься в основних і додаткових рекомендованих літературних джерелах, вміння аналізувати явища, які вивчаються, у їх взаємозв'язку і розвитку, чітко, лаконічно, логічно та послідовно відповідати на поставлені питання, вміння застосовувати теоретичні положення при розв'язанні практичних задач; при цьому студент не має утруднень з відповіддю на видозмінені завдання, знає класифікацію музеїв за різними критеріями; демонструє володіння методикою та основним етапами створення музейних експозицій, методами створення експозицій в основних профільних групах музеїв; порівнює та аналізує основні тенденції розвитку музейних закладів світу і України;
В	виставляється за міцні знання навчального матеріалу, аргументовані відповіді на поставлені питання, вміння застосовувати теоретичні положення при розв'язанні практичних задач; при цьому студент має незначні утруднень з відповіддю на видозмінені завдання, правильно застосовує теоретичні географічні знання при вирішенні практичних питань і задач, володіє необхідними навичками і прийомами їх виконання; допускається несуттєвих неточностей;
С	виставляється за міцні знання навчального матеріалу, аргументовані відповіді на поставлені питання, які, однак, містять несуттєві неточності, за вміння застосовувати теоретичні положення при розв'язанні практичних задач; при цьому студент має утруднень з відповіддю на видозмінені завдання, що викликає у студента деякі утруднення;
Д	виставляється за посередні знання навчального матеріалу, мало аргументовані відповіді, слабе застосування теоретичних положень при розв'язанні практичних задач; студент має знання лише основного матеріалу, але не засвоїв його деталей; допускає неточності, недостатньо правильні формулювання, порушення послідовності у викладі програмного матеріалу, а також відчуває утруднення при застосуванні правил, методів, принципів, законів у конкретних ситуаціях; допускає помилки у відповіді, але володіє необхідними знаннями для їх подолання під керівництвом викладача;
Е	виставляється за слабкі знання навчального матеріалу репродуктивного рівня, неточні або мало аргументовані відповіді, з порушенням послідовності його викладення за слабе застосування теоретичних положень при розв'язанні практичних задач, допускає грубі помилки;
F	виставляється за незнання значної частини навчального матеріалу, суттєві помилки у відповідях на питання, невміння застосувати теоретичні положення при розв'язанні практичних задач;
FX	оцінка "незадовільно" з обов'язковим повторним вивченням (навчальної дисципліни (00-34 балів) виставляється за незнання значної частини навчального матеріалу, суттєві помилки у відповідях на питання, невміння орієнтуватися при розв'язанні практичних задач, незнання основних фундаментальних положень.

Розподіл балів

Поточний контроль						Разом	Сума
РОЗДІЛ 1			РОЗДІЛ 2				
T 1.1	T 1.2	T 1.3	T 1.4	T 1.5	T 2.1	T 2.2	
Поточний контроль						60	100
40			20				
Контроль самостійної роботи						40	
10			30				

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для екзамену, заліку, курсового проекту (роботи), практики
90-100	A	відмінно
82-89	B	добре
74-81	C	
64-73	D	задовільно
60-63	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

5. Засоби діагностики результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання є: залік, контрольні роботи (тести), реферати, проект-презентації.

Питання для поточного контролю

1. В якому році вперше було використано термін "Музеологія"?
а) 1873 р.; б) 1877 р.; в) 1910 р.
2. Як називався перший журнал, що висвітлював розвиток та стан музейної справи в Європі?
а) "Журнал по музеології та антикварознавству";
б) "Музейна справа"; в) "Музеезнавство і археологія".
3. Яку міжнародну організацію, що координувала співпрацю в галузі музейної справи в Європі було засновано у 1946 р. у Парижі?
а) Міжнародну раду музеїв (ІКОМ); б) Міжнародну спілку по співпраці музеїв;
в) Міжнародний комітет по музеології (ІКОФОМ).
4. Що є предметом дослідження музеезнавства?
а) Коло об'єктивних закономірностей, які відносяться до процесів накопичення та збереження соціальної інформації, пізнання та передачі знань, традицій, уявлень та емоцій через музейні предмети, до процесів виникнення, розвитку та суспільного функціонування музею, музейної справи". б) Вивчення історії музеїв та їх ролі у суспільстві;
в) Це сукупність спеціалізованої діяльності, шляхом якої музейна справа реалізує свої соціальні функції.
5. Що є методом дослідження у музеезнавстві?
а) це комплекс способів дослідження, що запозичуються з інших історичних наук;
б) це ціла система методів характерна тільки для цієї науки;

в) це система різноманітних дослідницьких прийомів, які застосовуються в процесі дослідження. деякі з яких повністю, а інші частково співпадають з методами інших наук.

6. В чому полягає теорія тезаврування?

а) вивчає проблеми, що пов'язані з комплектуванням музейних фондів, тобто з методологією і методикою відбору об'єктів дійсності в музейне зібрання.

б) це теорія науково-фондової роботи; вона пов'язана з процесом пізнання цінності музейних предметів та інформації яку вони містять, тобто з дослідженням музейних предметів, їх обліком та збереженням.

в) пізнає об'єкт, предмет, метод і структурні елементи музеєзнавства, його місце в системі наукових дисциплін; розробляє науковий понятійний апарат; вивчає феномен музейного предмету і музею;

7. Що є об'єктом музейної справи? а) музей, музейна справа;

б) суспільство, яке потребує музеїв; в) музейні предмети та методи їх збереження.

8. Оберіть правильний порядок визначення предметів, що зберігаються в музеї.

а) "предмет музейного значення", "музейний предмет", "експонат";

б) "експонат", "музейний предмет", "предмет музейного значення";

в) "предмет музейного значення", "експонат", "музейний предмет".

9. Музей це -

а) багатофункціональний інститут соціальної інформації, призначений для зберігання культурно-історичних і природничонаукових цінностей, накопичення та розповсюдження інформації через музейні предмети;

б) зібрання музейних предметів. Що демонструються на показ і досліджуються вразі необхідності;

в) заклад, де зберігаються цінні речі, які іноді експонуються.

10. Що означало поняття музей і стародавній Греції?

а) місце де служать музи; б) місце присвячене музам; в) місце, куди приносили дари музам.

11. Причини появи колекцій творів мистецтва, рідких речей і реліквій, які зберігалися в храмах, святилищах, пінакотеках і портиках стародавньої Греції:

а) заради вшанування краси, та релігійних мотивів; б) заради просвіти населення Греції;

в) заради відтворення історичних фактів через конкретні речі.

12. Коли з'явилися перші середньовічні церковні скарбниці колекції у Західній Європі?

а) VI ст.; б) VII ст.; в) IV ст.

13. Характерні риси колекціонування епохи Відродження:

а) абсолютно нові погляди на колекціонування, сформовані на основі географічних відкриттів;

б) ідея гуманізму, яка вкладалася у вузькі рамки становокорпоративних зв'язків і церковно-аскетичної моралі з її зреченням від земних радощів і земної краси;

в) зберігаючи спадковість з середньовічними традиціями, культура епохи Відродження, побудована на античному фундаменті, висувається ідея гуманізму.

14. Яку країну вважають батьківщиною європейського колекціонування?

а) Іспанію; б) Італію; в) Англія.

15. Обери правильне визначення музею як "кабінету" чи "галереї".

а) Музей Наполеона – кабінет; б) Ермітаж за часів Катерини II – галерея;

в) Монплезір – галерея; г) Прадо – галерея.

16. Які властивості музейного предмету характеризують його різні сторони?

а) ефективність, інформативність, аттрактивність, експресивність;

б) інформативність, аттрактивність, репрезентативність, експресивність;

в) експресивність, результативність, визначальність.

17. Які функції виконує музей?

а) документування, навчання; б) організації вільного часу, документування, навчання і виховання; в) навчання, культурно-освітня робота, екскурсійна.

18. Класифікація історичних музеїв. Викреслити зайве:

1. Археологічні музеї; 2. Музеї декоративно-прикладного мистецтва;
3. Етнографічні музеї; 4. Воєнно-історичні музеї;
5. Музеї народного мистецтва; 6. Палеонтологічні, антропологічні,
7. Музеї політичної історії; 8. Музей історії релігії;
9. Історично-побутові музеї; 10. Монографічні музеї;
11. Музеї образотворчого мистецтва (національного і зарубіжного);
19. Музеєзнавчі дослідження виділяють наступні напрями дослідницької діяльності музеїв (викреслити зайве):

1. розробка наукової концепції музею; 2. вивчення колекцій світу;
3. дослідження в області комплектуванні фондів; вивчення музейних предметів і колекцій;
4. дослідження в області охорони і зберігання фондів; 5. знайомство з діяльністю Міжнародної ради з музеєзнавства; 6. наукове проектування експозицій і виставок;
7. дослідження в області музейної комунікації; 8. вивчення історії музейної справи;
9. виділення необхідної літератури; 10. вивчення історіографії музеєзнавства.

20. Основу музейних фондів складають: а) музейні предмети; б) науково-дослідницькі матеріали; в) відомості про музейні предмети.

21. Музейні фонди складаються з а) музейних предметів; б) експонатів; в) науково-допоміжних матеріалів; г) науково-дослідних робіт.

22. Види музейних колекцій: а) систематичні; б) тематичні; в) природничонаукові; г) меморіальні; д) спеціальні; е) особисті.

23. Вкажіть правильно роки існування Музею Наполеона.

а) 1803-1814 рр.; б) 1795-1897 рр.; в) 1801-1809 рр.

24. Дайте правильне визначення пінакотеки.

а) музей, де зібрані скульптурні твори; б) сховище, для збереження картин; в) сховище для творів мистецтва, галереї.

25. Дайте визначення поняттю "реституція".

а) повернення за мирним договором майна, що було неправомірно вилучене під час війни однією державою з території іншої держави;

б) конфіскація музейних цінностей у завойованих країнах;

в) систематизація спільних культурних цінностей у окремі сховища за договорами декількох країн.

26. В якому році Микола I ввів "Правила відвідування Ермітажу"?

а) 1810 р.; б) 1825 р.; в) 1832 р.

27. В якому музеї Російської імперії вже до 1898 р. було сформовано три відділи.

а) Російському музеї; б) Музеї Рум'янцева; в) Трет'яковській галереї; г) Ермітажі.

28. Згідно з Законом України "Про музеї та музейну справу" музей діє на основі Статуту, де визначаються (вибрати правильні пункти):

а) назва музею, його статус, склад засновників, їх права та обов'язки; б) терміни функціонування музею; в) організаційна структура, основні завдання та напрями діяльності; г) місце реєстрації музею; д) джерела надходження коштів.

29. В яких країнах знаходяться ці музеї? а) Лувр – Франція б) Пирогове – Україна

в) Картинні галереї стрілецьких гільдій – Голландія г) Прадо – Іспанія

д) Ермітаж – Росія е) "Зелений свод" – Німеччина ж) Андріївська церква – Україна

з) Пінакотека Брера – Італія

30. Які з цих музеїв розташовані на території Західної України?

а) Ластівчине гніздо; б) Острозький замок; в) Дубненський замок;

г) Потьомкінська фортеця; д) Високий замок.

Формою самостійної роботи студентів є підготовка реферату. Реферат має містити такі складові частини: титульний аркуш; план реферату (зміст роботи із позначенням сторінок, на яких кожний з елементів плану викладений в рефераті); основну частину; список використаних джерел і літератури.

Обсяг реферату – 10-15 сторінок машинописного тексту (або комп'ютерного набору) на одній сторінці аркуша білого паперу формату А 4 (без списку літератури та додатків). Всі розділи і підрозділи, що є у плані, необхідно виділити в тексті заголовками й підзаголовками.

Текст розміщується на аркуші, обмеженому берегами: лівий – не менше 20 мм; правий – 15 мм; верхній – 20 мм; нижній – 20 мм. Першою сторінкою вважається титульний аркуш, на ньому цифра 1 не ставиться, на наступній сторінці проставляється цифра 2 і по порядку. Порядковий номер проставляється посередині верхнього берега сторінки. Розділи або глави нумеруються арабськими цифрами, а підрозділи або параграфи – цифрою розділу і підрозділу через крапку. Список використаної літератури повинен містити бібліографічний опис джерел, використаних студентом під час роботи над темою. Укладаючи його, необхідно додержуватись вимог державного стандарту.

Реферати студенти готують про один із музеїв Європи, Азії, Америки, Африки, Австралії та України (за вибором). На основі реферату складають мультимедійні презентації.

Питання до заліку з навчальної дисципліни «Музеєзнавство»

1. Музеєзнавство як наука. Об'єкт та предмет дослідження музеєзнавства.
2. Проаналізуйте ключові поняття музеєзнавства: музей, музейний предмет, музейна справа.
3. Охарактеризуйте структуру музеєзнавства.
4. Охарактеризуйте наукові методи, які застосовують в музеєзнавстві.
5. Окресліть зв'язки музеєзнавства з іншими науками.
6. З'ясуйте етапи колекціонування як переддень музейної справи.
7. Проаналізуйте розвиток музейної справи в Україні у ХІХ – на початку ХХ ст.
8. Музейне будівництво на теренах історичної Сумщини (ХІХ – ХХ ст.).
9. Проаналізуйте основні етапи розвитку музеїв в Україні в ХХ ст.
10. Назвіть видатні постаті музейного будівництва в Україні (ХІХ – ХХ ст.).
11. Окресліть нові світові тенденції в розвитку музейної сфери в другій половині ХХ ст.
12. Дайте оцінку сучасному стану українського музеєзнавства.
13. Охарактеризуйте основні напрямки музейної діяльності.
14. Обґрунтуйте класифікацію музейних предметів за типами джерел.
15. Репресоване українське музеєзнавство (30-і рр. ХХ ст.).
16. Проаналізуйте розвиток українського музейництва в українській діаспорі у ХХ ст.
17. Назвіть і проаналізуйте основні напрямки музейної діяльності згідно із законом України про музей та музейну справу від 29 червня 1995 р.
18. Назвіть правові аспекти музейної діяльності.
19. Обґрунтуйте класифікацію музеїв України за адміністративною ознакою та формою власності.
20. Окресліть профільну класифікацію музеїв України.
21. Проаналізуйте структуру та складові елементи фондів музею.
22. Окресліть основні напрямки фондової роботи музею.
23. Поясніть сутність наукової організації фондів.
24. Окресліть проблеми збереження музейних фондів.
25. Проаналізуйте історію розвитку архітектури музеїв та основні принципи проектування музейних будівель.
26. Поясніть сутність художньо-архітектурного вирішення експозиційних залів.
27. Окресліть основні етапи організації роботи над музейною експозицією.

28. Обґрунтуйте основні принципи та методи побудови експозицій у музеях різних профілів.
29. Охарактеризуйте експозиційні матеріали: музейні предмети, науково-допоміжні матеріали, тексти, покажчики.
30. Проаналізуйте основні етапи науково-дослідної роботи музеїв.
31. Окресліть тематику музеєзнавчих досліджень у музеях різних профілів.
32. Проаналізуйте основні форми освітньо-виховної роботи музеїв.
33. Наукове комплектування, облік і зберігання музейних фондів.
34. Обґрунтуйте класифікацію екскурсій в музеях історичного профілю.
35. Дайте характеристику музеям історичного профілю.
36. Дайте характеристику музеям художньо-мистецького профілю.
37. Дайте характеристику музеям літературного профілю.
38. Дайте характеристику етнографічним музеям України.
39. Дайте характеристику музеям архітектурного профілю. З'ясуйте специфіку музеїв краєзнавчого профілю.
40. Комерційна та фандрайзингова діяльність музеїв.

4. Програма навчальної дисципліни

4.1. Інформаційний зміст навчальної дисципліни

РОЗДІЛ 1. ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА МУЗЕЙНОЇ СПРАВИ

Тема 1.1. Музеєзнавство як наукова дисципліна

Структура, предмет і об'єкт музеєзнавства. Історія формування музею. Музеєзнавство в системі наук. Ключові поняття в музеєзнавстві.

Тема 1.2. Класифікація музеїв.

Класифікаційні ознаки музеїв. Класифікація музеїв за адміністративно-територіальною ознакою та джерелами фінансування. Музеї загальнодержавного та республіканського підпорядкування. Обласні музеї. Районні музеї. Музеї місцевих територіальних громад (міських, селищних). Класифікація музеїв за формою власності. Державні музеї. Громадські музеї. Приватні колекції, що мають музейне значення. Типи і профілі музеїв. Профільна характеристика музеїв. Специфіка їх комплектування. Музеї історичні, художні, мистецькі, літературні, архітектурні, природничі, технічні. Галузеві музеї. Сільськогосподарські, педагогічні музеї. Музеї медицини та охорони здоров'я. Музеї спорту. Комплексні музеї. Краєзнавчі музеї.

Тема 1.3. Основи фондової роботи музеїв

Визначення поняття "фонди музею". Наукове комплектування фондів. Класифікація музейних предметів за типами джерел. Облік музейних фондів. Інвентаризація (кодифікація). Каталогізація. Збереження музейних фондів

Тема 1.4. Експозиційно-виставкова робота музею

Основні особливості музейної експозиції. Основні принципи побудови музейної експозиції. Експозиційна діяльність. Комерційна та фандрайзингова діяльність.

Тема 1.5. Екскурсійне обслуговування в музейних установах

Етапи підготовки екскурсії. Контрольний та індивідуальний тексти екскурсій. Класифікація екскурсій та диференціація екскурсійного обслуговування

РОЗДІЛ 2. МУЗЕЇ УКРАЇНИ ТА СВІТУ

Тема 2.1. Музеї світу.

Музеї Європи, Азії, Америки, Африки, Австралії.

Тема 2.2. Музеї України.

Музейна мережа України та її діяльність. Краєзнавчі музеї як осередки історичних та культурних пам'яток.

4.2. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин				
	Усього	у тому числі			
		Лекції	Практ.	Лабор.	Конс.
Розділ 1. Теорія і практика музейної справи					
Тема 1.1. Музеезнавство як наукова дисципліна		2	6		10
Тема 1.2. Класифікація музеїв		10	2		22
Тема 1.3. Основи фондової роботи музеїв		4	6		10
Тема 1.4. Експозиційно-виставкова робота музею		4	4		10
Тема 1.5. Експериментальне обслуговування в музейних установах		4	4		10
Розділ 2. Музеї України та світу					
Тема 2.1. Музеї світу		20	20		40
Тема 2.2. Музеї України		10	12		10
Усього годин	210	54	54	4	112

5. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Основи музеезнавства. Витоки музейної справи.	2
2.	Історія розвитку музейної справи	4
3.	Класифікація музеїв	2
4.	Фонди музею. Основні напрями фондової роботи	4
5.	Вивчення фондової роботи через відвідування музеїв (навчальна екскурсія)	6
6.	Експериментальні в музеї	4
7.	Музеї Європи	4
8.	Музеї Азії	4
9.	Музеї Америки	4
10.	Музеї Африки	4
11.	Музеї Австралії	4
12.	Музейна мережа України та її діяльність. Музеї України	6
13.	Краєзнавчі музеї як осередки історичних та культурних пам'яток (навчальні екскурсії)	6
	Усього годин	54

Теми лабораторних занять

Виконання лабораторних робіт даною робочою програмою не передбачено

6. Рекомендовані джерела інформації

Основні:

1. Белікова М. В., Зайцева В. М. Основи музеезнавства: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Запоріжжя: ТОВ "ЛІПС" ЛТД, 2015. 180 с.
2. Галасюк С., Нездоймінов С. Організація туристичних подорожей та екскурсійної діяльності. К. : Вид-во: Центр навчальної літератури, 2017. 178 с.
3. Король О. Д. Організація екскурсійних послуг у туризмі Навчально-методичний посібник. Чернівці: Чернівецький національний університет, 2016. 144 с.

4. Тельчаров А. Д. Основы музейного дела. Введение в специальность: курс лекций. М. : Омега-Л, 2015. 184 с.
5. Карпюк З. К., Цвид-Ендрю Н. В. Экскурсоведство і музеєзнавство: методичні рекомендації для практичних робіт із курсу. Луцьк: ВежаДрук, 2017. 48 с.

Додаткові

1. Коваль П.Ф., Алешугіна Н.О., Андрєєва Г.П., Зеленська О.О., Григор'єва Т.В., Пархоменко О.Г., Дудко В.Б., Михайловський М.О., Бондар С.І. В'їзний туризм. Навчальний посібник: Ніжин: Вид-во Лук'яненко В.В., 2010. 304 с.
2. Лобовская Р. А. Использование краеведческих материалов в экскурсиях. Методические рекомендации. М. : ЦРИБ "Турист", 2014. 132 с.
3. Музеєзнавство (музеєлогія) // Туризмологія: концептуальні засади теорії туризму: монографія / [В. К. Федорченко, В. С. Пазенок, О. А. Кручек та ін.]. К. : ВЦ «Академія», 2013. С. 262–271.
4. Нездоймінов С. Г. Організація екскурсійних послуг: навчально-методичний посібник. Одеса: Астропринт, 2011. 216 с.
5. Сегіда К. Ю., Мельничук А. А. Екскурсоведство: навчально-методичний посібник для студентів-географів спеціальності «Географія рекреації та туризму». Харків, 2014. 56 с.

Інформаційні ресурси

1. Ємельянов Б.В. Екскурсоведство [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://vecherykarpatah.at.ua/index/emeljanov_b_v_ekskursoznavstvo/0-1560.
2. Костюкова О. М. Концептуальні аспекти удосконалення викладання основ екскурсійної справи у вищих навчальних закладах для студентів спеціальності «Туризм» [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://tourlib.net/statti_ukr/kostjukova.htm
3. Мальцева Л.В. «Організація екскурсійних послуг» як навчальна дисципліна [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://tourlib.net/statti_ukr/malceva2.htm
4. Веб-сайт «музейний простір України» www.ukr.museum.info
5. <http://supercook.ru/spr-01-mus.html> – Довідник про сайти музеїв усього світу
6. <http://www.culture24.org.uk/home> – портал «Національний віртуальний музей» (Велика Британія)
7. <http://www.museum-ukraine.org.ua> – видання «Музеї України» (містить каталог музеїв України)
8. Лабораторія музейного проектування // <http://www.museum.ru/future/lmp/default.htm>